

سل و مقاومت دارویی در ایران

مقاله مروری

بتول شریفی‌مود^۱، رویا علوی‌نایینی^۱، ملیحه متانت^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۱۰/۲۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۱۲/۱۹

۱. دانشیار بیماری‌های عفونی، مرکز تحقیقات بیماری‌های عفونی و طب گرمسیری، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی زاهدان

چکیده

زمینه و هدف: سل یکی از معضلات مهم بهداشتی بسیاری از کشورهای در حال توسعه و فقیر دنیا می‌باشد. در حال حاضر یکی از مشکلات اساسی در درمان بیماری سل موضوع مقاومت دارویی است. در این مقاله مروری تلاش شده است تا شیوع موارد مقاوم به دارو اعم از Extensively Drug Resistant و Totally Drug Resistant در ایران بررسی شود.

مواد و روش کار: برای استخراج منابع لازم از مقالات موجود در PubMed و Scopus و ژورنال‌های علمی ایرانی از سال ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۰ (اسفند ۱۳۸۸) که موارد سل مقاوم به دارو را گزارش کرده بودند استفاده شد. واژه‌های مورد جستجو شامل سل، مقاومت دارویی و ایران بود.

یافته‌ها: درمورد مقاومت دارویی سل در ایران در منابع بررسی شده مقالات نسبتاً زیادی منتشر شده بود اما تنها مقالاتی مورد مطالعه قرار گرفتند که در آن‌ها موارد سل مقاوم به چند دارو، سل مقاوم به اکثر داروها و سل مقاوم به تمام داروها گزارش شده بود. در این مطالعات شیوع سل مقاوم به چند دارو در استان‌های مختلف کشور ۲۷/۹-۰/۵ درصد گزارش شد. شیوع سل مقاوم به چند دارو در بیمارستان مسیح دانشوری ۵/۴ درصد بود که از میان آن‌ها ۱۰/۶ درصد مقاوم به اکثر داروها بودند. **نتیجه‌گیری:** نتایج برگرفته از مطالعات گزارش شده نشان داد که سل مقاوم به دارو در ایران رو به گسترش است و در حال حاضر پیدایش سوش‌های مقاوم به اکثر داروها و سل مقاوم به تمام داروها، یک تهدید جدی در برنامه درمان بیماری سل و کنترل آن می‌باشد. [م ت ع پ ز، ۱۲ (۳): ۶-۲]

کلیدواژه‌ها: سل، مقاومت دارویی، گونه‌های مقاوم به چند دارو، گونه‌های فوق مقاوم، ایران

مقدمه

سل هنوز یکی از مشکلات مهم بهداشتی کشورهای در حال پیشرفت از جمله ایران است. سالیانه حدود هشت میلیون نفر در جهان به بیماری سل مبتلا شده و بیش از ۲/۵ میلیون نفر در اثر این بیماری جان خود را از دست می‌دهند.^{۱-۳} بروز سالیانه سل و میزان مرگ و میر نسبتاً بالای متعاقب این بیماری آن را به یک مشکل عمده بهداشتی در بیشتر کشورهای رو به رشد جهان تبدیل نموده است. زیرا علاوه بر هزینه بالای درمان در بیماران مبتلا به سل مقاوم، خطر بالای مرگ و میر آن، تهدیدکننده کنترل این بیماری می‌باشد.^{۴-۶} مقاومت دارویی به سل با معرفی اولین داروی ضد سل در دنیا در سال ۱۹۴۳ مشخص و سپس با ادامه استفاده از این دارو و پیدایش داروهای جدیدتر شروع به افزایش کرد. اما متأسفانه به دنبال استفاده وسیع و بعضی اوقات نابجا از داروی ریفامپین که از حدود دهه ۷۰ قرن بیستم شروع شد، سل مقاوم به چند دارو یا MDR در سال ۱۹۹۰ در جهان مشاهده شد و به سرعت به معضلی اساسی و تهدیدکننده برای برنامه کنترل سل در بسیاری از کشورها و در نهایت جهان مبدل شد تا جایی که سازمان جهانی بهداشت در سال ۱۹۹۳ سل را به عنوان یک اورژانس جهانی معرفی کرد.^{۷،۸} اهمیت این موضوع زمانی بیشتر احساس شد که بروز موارد سل MDR به مقاومت به داروهای خط اول و دوم درمان (XDR) گسترش یافت؛ به طوری که در حال حاضر سوش‌های MDR از تمام کشورهای جهان و به تازگی (از سال ۲۰۰۵) گونه‌های XDR از برخی نقاط دنیا به خصوص مناطقی که با بیماری ایدز درگیر هستند گزارش شده است.^{۹-۱۱} کل موارد MDR در سال ۲۰۰۵ حدود ۴۶۰۰۰ مورد اعلام گردید که حدود دو سوم موارد آن مربوط به سه کشور

روسیه، هند و چین بود.^۱ در بعضی از نواحی شیوع موارد XDR تا ده درصد موارد MDR اعلام شده است. در این نواحی با توجه به محدودیت داروهای لازم، مرگ و میر بیماران بین ۸۰-۱۰۰ درصد گزارش شده است.^{۱۲-۱۵} در سال ۲۰۰۶ از بین ۵۴۴ بیمار مبتلا به سل در آفریقای جنوبی ۵۳ نفر (۹/۷٪) مبتلا به سل XDR بودند که ۵۲ نفر یعنی ۹۸ درصد آن‌ها بر اثر این بیماری در مدت ۲۵ روز فوت کردند.^۱ براساس گزارش سازمان جهانی بهداشت، سرعت پیشرفت مبارزه شدید مقامات بهداشتی جهان با مایکوبکتیریم توبرکولوزیس در سال ۲۰۰۶ کاهش یافت و بنا به گزارش همین سازمان که در سال ۲۰۰۸ منتشر شد، کاهش تشخیص و شناسایی سل، به افزایش تعداد افراد مبتلا به این بیماری از سال ۲۰۰۶ در مقایسه با سال‌های قبل از آن منجر شد. براساس گزارش سازمان جهانی بهداشت در سال ۲۰۰۶ از ۹/۲ میلیون مورد جدید ابتلا به سل، ۵۰۰۰۰ مورد سل مقاوم به دارو بوده است. در سال‌های قبل از پیدایش داروی ضد سل فقدان دارو عامل عمده مرگ بیماران بود و اکنون در شروع قرن ۲۱ مقاومت دارویی یکی از عوامل مهم مرگ و میر بیماران سلی به شمار می‌رود.^{۱۶-۱۹} بررسی‌های متعددی در سراسر جهان گسترش مقاومت میکروب سل به داروهای رایج را نشان می‌دهد. بررسی مقاومت دارویی در مبتلایان به سل در ۳۶ کشور جهان نشان داد که کشورهای آمریکای مرکزی مثل جمهوری دومینیکن از میزان بسیار بالای مقاومت دارویی برخوردارند اما در کشورهای آسیایی و آفریقایی که سل یک بیماری شایع محسوب می‌شود میزان مقاومت بسیار متفاوت بود.^{۱۳} در بعضی کشورها مثل کره موارد MDR بسیار پایین و در کشورهایی مثل